

A Study of a Young Man's role in Natsume Soseki's work: To the Spring Equinox and Beyond

Piyanuch Wiriyenawat*

Department of Japanese, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

To the Spring Equinox and Beyond, by Natsume Soseki, composes of 6 chapters and describes about two main characters, Keitaro and Sunaga. After publishing, many readers have focused mainly on Sunaga's story, the latter part of the novel and regarded Keitaro's story as an "Prologue" to Sunaga's story. But when we studied Keitaro's story by comparing with *The New Arabian Night*, by Robert Louis Stevenson, we will find the similarity in the two characters, Keitaro and Prince Florizel. Both of them yearn for the wonderful adventure and extraordinary. But after experienced their fanciful adventure, Keitaro found out how meaningless his adventure was, in the same way, Prince Florizel was expelled from the Bohemian throne because of his absence from public business. At the end, both of the young men have to face the reality of life and the mediocrity again. Through Keitaro character, from his failure in the adventure, it also shows us Soseki's criticism towards romanticism idea.

Keywords: Natsume Soseki, To the Spring Equinox and beyond, Robert Louis Stevenson

* Corresponding author e-mail: piyanuch@rocketmail.com

การศึกษาบทบาทของชายหนุ่มในเรื่อง*อิกันซังมาเดะ* ของ นัทสึเมะ โซเซกิ

ปิยะนุช วิริยะนวัตร์

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

เรื่อง*อิกันซังมาเดะ* ผลงานของนัทสึเมะ โซเซกิ ประกอบด้วยเรื่องสั้น 6 บท เนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวละครหลักๆสองคน คือเคทาโร และชินางะ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้อ่านจำนวนมากได้ให้ความสนใจเฉพาะเรื่องราวส่วนหลังของชินางะ และมองเรื่องครั้งแรกของเคทาโรเป็นเพียงบทนำ เข้าสู่เรื่องราวของชินางะเท่านั้น แต่เมื่อได้ศึกษาเรื่องราวของเคทาโรโดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเรื่อง *The New Arabian Night* ของสตีเวนสันแล้วพบว่ามีส่วนคล้ายคลึงกันหลายประการ กล่าวคือเคทาโรมีลักษณะคล้ายกับตัวละครเจ้าชายฟลอริเซลในเรื่อง *The New Arabian Night* ที่มีความฝันในเรื่องการผจญภัย แต่เมื่อได้ผ่านประสบการณ์มาแล้วตัวละครทั้งคู่กลับพบแต่ประสบการณ์อันล้มเหลวและต้องกลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริงอีกครั้ง ความล้มเหลวในเรื่องผจญภัยของเคทาโรทำให้เราเห็นสายตาวិพากษ์วิจารณ์ของโซเซกิต่อนวนิยายแนวแฟนตาซีโรแมนติคอีกด้วย

คำสำคัญ: นัทสึเมะ โซเซกิ เรื่อง*อิกันซังมาเดะ* สตีเวนสัน

บทนำ

เรื่องอิกังซังมาเดะ (『^{ウガン}彼岸過迄』) เป็นผลงานช่วงหลังของนักสืบเมะ โซเซกิ (夏目漱石) (1867-1916) ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์อาซาฮี (『^{あさひしんぶん}朝日新聞』) ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 29 เมษายน ปีค.ศ. 1912 (ตรงกับสมัยเมจิที่ 45) เป็นนวนิยายขนาดยาวประกอบด้วยเรื่องสั้น 6 บทได้แก่ 1. “หลังอาบน้ำ” (『^{風呂の}後』 <After a Bath>) 2. “ป้ายจอดรถ” (『^{ていりゅうじょ}停留所』 <At the Streetcar Stop>) 3. “รายงานผล” (『^{ほうこく}報告』 <The Report>) 4. “วันฝนตก” (『^{あめ}雨の降る日』 <A Rainy Day>) 5. “เรื่องเล่าของซึนางะ” (『^{すな}須永の話』 <Sunaga's Story>) 6. “เรื่องเล่าของมัทสึโมโตะ” (『^{まつもと}松本の話』 <Matsumoto's Account>) และบทสรุปอีกหนึ่งบท เนื้อเรื่องทั้งหมดทยอยจะดูไม่ต่อเนื่องกัน แต่ทั้งหมดมีความเชื่อมโยงกัน โดยกล่าวถึงเรื่องราวรอบๆ ตัวที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก 2 คน คือ เกทาโร (敬太郎 <Keitaro>) และซึนางะ (須永 <Sunaga>) ผลงานของโซเซกิที่มีโครงสร้างเป็นเรื่องสั้นหลายเรื่องประกอบเป็นนวนิยายขนาดยาวหนึ่งเรื่องนั้นเช่นในเรื่องนี้นั้น ยังมีให้เห็นในผลงานสองเรื่องต่อมา คือ เรื่อง “โคจิน” (『^{こうじん}行人』) <Kojin> 1912) และ “โคะโคะโระ” (『^{こころ}心』) <Kokoro> 1914) ผลงานทั้งสามเรื่องนี้จึงถูกจัดเป็นกลุ่มสามผลงานช่วงหลังของโซเซกิ (漱石の後期三部作)

ผลงานสามเรื่องนี้ นอกจากทางด้านโครงสร้างแล้ว นักวิจารณ์ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับตัวละครหลักซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ “ซึนางะ” (須永 <Sunaga>) จากผลงานเรื่องนี้ “อิจิโร” (一郎 <Ichiroo>) จากเรื่อง โคจิน และ “เซนเซ” (先生 <Sensei>) จากเรื่อง โคะโคะโระ ว่าตัวละครทั้งสามเป็นตัวแทนของกลุ่มชนชั้นปัญญาชนในสมัยเมจิ ที่มีความสับสนและมีความทุกข์ในจิตใจ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้และต้องเผชิญกับปัญหานั้นอย่างโดดเดี่ยว และอีกประเด็นที่น่าสนใจของผลงานสามเรื่องนี้คือ “ปัญหารักสามเส้า” แต่ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงความน่าสนใจของตัวละครชายหนุ่มอีกคนหนึ่ง ที่เป็นผู้รับฟังความทุกข์ใจของตัวละครหลัก โดยเฉพาะความรู้สึกของตัวละครหลักที่สงสัยในการกระทำของตัวละครหลักฝ่ายหญิงในเรื่อง ซึ่งหมายถึงเกทาโร “จิโร” (二郎 <Jiroo>) ในเรื่อง โคจิน น้องชายของอิจิโรที่ต้องรับฟังเรื่องความไม่ไว้วางใจของพี่ชายที่มีต่อภรรยาตัวเอง และ “วาตashi” (私 <Watashi>) ในเรื่อง โคะโคะโระ ที่รับฟังคำสารภาพผ่านจดหมายของเซนเซเกี่ยวกับเรื่องที่เซนเซได้เคยกระทำไว้กับเพื่อนสนิทในอดีต

ในเรื่อง อิกังซังมาเดะ จากการให้ความสำคัญกับตัวละครซึนางะและเนื้อเรื่องเฉพาะส่วนหลัง¹ ทำให้เรื่องของเกทาโรได้รับความสนใจน้อยลง

¹ จาก 6 เรื่องสั้นดังกล่าวข้างต้นนั้น เรื่องของซึนางะจะปรากฏชัดเจน ในบทที่ 5 (“เรื่องเล่าของซึนางะ”) 6 (“เรื่องเล่าของมัทสึโมโตะ”)

(<http://www.library.tohoku.ac.jp/collect/soseki/higansugimade.html>)

ภาพปกหนังสือเรื่อง *อิกังซังมาเตะตอนพิมพ์* เป็นหนังสือครั้งแรก²

นักวิจารณ์บางกลุ่ม³ ได้วิจารณ์ว่าผลงานเรื่องนี้เป็นผลงานเรื่องล้มเหลวของโซเซกิ และมองเรื่องราวเกี่ยวกับเคทาโรนั้น เป็นเพียง “บทนำเข้าสู่เรื่องของชินางะ” และเคทาโรไม่ได้มีบทบาทใดๆ มากไปกว่าเป็นผู้รับฟังเรื่องราวต่างๆ เท่านั้น แต่สำหรับผู้เขียนมองว่า ตัวเคทาโรน่าจะมีบทบาทมากกว่าเป็นเพียงผู้รับฟังเรื่องราวแต่เพียงอย่างเดียว โดยผู้เขียนขอยกเหตุผลสามเหตุผลประกอบดังนี้ประการแรก เมื่อพิจารณาจากความยาวของเนื้อเรื่องที่บรรยายถึงเคทาโร อันประกอบด้วย ตอน “หลังอาบน้ำ” ตอน “ป่วยจอตลอด” และตอน “รายงานผล” นั้น มีขนาดยาวกว่าครึ่งหนึ่งของผลงานทั้งหมด ประการที่สองในด้านของเนื้อหาสามบทข้างต้นเล่าเรื่องของเคทาโร ผู้กระหายใคร่รู้ในเรื่องที่มีความ

พิเศษแตกต่างไปจากชีวิตประจำวันอันแสนจะธรรมดาและดูเหนือหน้า ความอยากผจญภัย และจินตนาการ ความใฝ่ฝันในเรื่องโรแมนติคของเขา เป็นต้น การสอดแทรกเรื่องราวต่างๆ มากมายในส่วนแรกของผลงานโดยมิได้ลงลึกในเรื่องของชินางะแต่อย่างใด รวมทั้งการสร้างบุคลิกลักษณะนิสัยของเคทาโรของผู้เขียนนั้น ทำให้ยากต่อการที่จะคิดว่าเคทาโรเป็นเพียงผู้รับฟังเรื่องราวของตัวละครอื่นเท่านั้น

ประการสุดท้ายคือโทนของเรื่องจะเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน เช่นเรื่องราวส่วนแรกของเคทาโร จะเป็นโทนเรื่องดูสดใส และมีอารมณ์ขันแทรก เห็นได้จากตอนที่เมื่อความจริงเปิดเผยว่างานนักสืบที่เคทาโรได้รับมอบหมายนั้น เป็นเพียงการจัดฉากของ “ทาจูจิ” (田口 <Taguchi>) ลูกของชินางะเท่านั้นเอง แต่

² การอ่านโดยเน้นที่ตัวละครชินางะนั้น สามารถพบเห็นได้ในบทอธิบายผลงานเรื่องนี้ของสำนักพิมพ์อิวานามิ (岩波) เช่นกัน (その中心をなすのは須永と千代子の物語だが、ライヴァルの高木に対する須永の嫉妬を漱石は比類ない深さにまで掘り下げることに成功している。この激しい情念こそは漱石文学にとっての新しい課題であった。)

³ กลุ่มนักวิจารณ์ดังกล่าวได้แก่ 桶谷秀昭, 「日常と新潮-『門』・修善寺の大患・『彼岸過迄』」, 『夏目漱石論』, 河出書房新社, 一九八三・六。松元寛, 「『彼岸過迄』から『行人』へ」, 『漱石作品論集成【第八巻】・彼岸過迄』, 桜楓社, 一九九一・八。 เป็นต้น

เรื่องราวในครั้งหลังซึ่งเป็นเรื่องของชินางะนั้น อารมณ์ของเรื่องจะดูหดหู่ลงเนื่องจากการเป็นบรรยายถึงความทุกข์ในใจของชินางะและความพยายามแก้ปัญหาในใจของเขาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจุดเปลี่ยนอารมณ์ของเรื่องจะอยู่ในตอน “วันฝนตก” ที่กล่าวถึงความตายของบุตรสาวเยาว์วัยของ “มัทสึโมโตะ” (松本 (Matsumoto)) จากเหตุผลสามประการข้างต้นทำให้ผู้เขียนคิดว่าตัวละครหนุ่มเคทาโรน่าจะมีความสำคัญ มากกว่าเป็นเพียงผู้รับฟังเหตุการณ์ของตัวละครแต่ละตัว และอาจจะซ่อนให้เห็นถึงเจตนาของโซเซกิด้วย ในบทความนี้ผู้เขียนจะขอหยิบยกเอาตัวละครเคทาโรขึ้นมาศึกษาเพื่อหาความหมายของการสร้างตัวละครนี้ของผู้เขียน โดยนำผลงานเรื่อง *The New Arabian Nights* (1882) ของ Robert Louis สตีเวนสัน (1850-1894) มาประกอบในการวิเคราะห์เพื่อให้ภาพของเคทาโรมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1. การอ้างอิงเรื่อง *The New Arabian Nights* และความเกี่ยวเนื่องระหว่างโซเซกิบัทสตีเวนสัน (Stevenson)

เรื่องอิกังซังมาเดะ เริ่มเรื่องจากตอน “หลังอาบน้ำ” บอกเล่าเรื่องราวของเคทาโร ชายหนุ่มผู้เพิ่งสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยโตเกียว กำลังเหนื่อยหน่ายกับการหางานทำ จากสภาพรอบตัวที่จำเจ ไม่มีเรื่องราวน่าตื่นเต้น ประกอบกับการที่ยังหางานทำไม่ได้นั้น เคทาโรจึงเกิดความรู้สึกอยากจะทำอะไรสักอย่าง อยากให้เกิดเรื่องราวแปลกประหลาดในชีวิตประจำวัน ผู้ที่ดูเหมือนจะช่วยให้เคทาโรลืมสภาพรอบๆ ตัว และนำพาเขาไปสู่โลกของการผจญภัยและสิ่งเร้นลับยากแก่การอธิบายก็คือ

โมริโมโตะ (森本 (Morimoto)) เพื่อนร่วมที่พักของเขา เคทาโรมักจะไปนั่งฟังเรื่องราวประสบการณ์การผจญภัยพิลึกพิลั่นต่างๆ ในอดีตของโมริโมโตะสำหรับเคทาโรแล้ว โมริโมโตะเป็นเหมือนนักผจญภัยด้วยเลยทีเดียว เคทาโรถูกบรรยายไว้ว่าเป็นชายหนุ่มที่มีความอยากรู้อยากเห็น และมักจะใช้จินตนาการสร้างเรื่องราวจากสิ่งที่ได้พบเห็นขึ้น ดังในตอนที่กำลังจะ

“นอกจากนั้นเคทาโรเป็นชายหนุ่มประเภทโรแมนติก⁴ มาแต่โดยสายเลือด ซึ่งซึ้งในความซ้าซากจำเจ”

(“หลังอาบน้ำ” บทที่ 4 แปลโดยผู้เขียน)

ความสนใจของเคทาโรที่มีต่อเรื่องราวการผจญภัยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยที่เขายังเป็นนักเรียนมัธยมปลาย มีส่วนที่อ้างถึงเรื่อง *The New Arabian Nights* และสตีเวนสัน ดังต่อไปนี้

“ตอนที่เขายังอยู่โรงเรียนมัธยมปลายอาจารย์ภาษาอังกฤษได้ให้หนังสือ *The New Arabian Nights* ของสตีเวนสัน เป็นตำราเรียน ก่อนหน้านั้นเคทาโรเกลียดภาษาอังกฤษมาก แต่เนื่องจากหนังสือเล่มนี้สนุกจนทำให้เขาไม่เคยรู้สึกเบื่อหน่ายในการเตรียมบทเรียนมาก่อนเลย ทุกครั้งที่ถูกอาจารย์เรียกเขาจะลุกขึ้นยืนและแปลตรงส่วนที่อาจารย์มอบหมายให้อย่างไม่รีรอเลยทีเดียว”

(“หลังอาบน้ำ” บทที่ 5 แปลโดยผู้เขียน)

“อันที่จริงแล้ว คนที่ชื่อ สตีเวนสัน เพียงแค่ได้เห็นรถม้าตามท้องถนนเท่านั้น เขาก็สามารถคิดเรื่องราวโรแมนติกออกมาได้”

(“หลังอาบน้ำ” บทที่ 5 แปลโดยผู้เขียน)

⁴ คำว่าโรแมนติกข้างต้นนี้ (浪漫興味) ผู้เขียนใช้ในความหมายที่ว่า ลักษณะที่มีความสนใจในสิ่งแปลกใหม่ห่างจากโลกแห่งความเป็นจริง

โซเซกินั้นเคยไปศึกษาวรรณคดีอังกฤษที่ประเทศอังกฤษ ระหว่างปี ค.ศ. 1901-03 ระหว่างที่โซเซกินั้นศึกษาอยู่นั้น คาดว่าโซเซกินั้นได้มีโอกาสอ่านผลงานของสตีเวนสัน เขามีหนังสือของสตีเวนสันอยู่ในครอบครองประมาณ 10 กว่าเล่ม⁵ อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า โซเซกินั้นได้อ่านงานของสตีเวนสันสามารถพบได้ในบันทึกตอนหนึ่งของเขาที่เมื่อโซเซกินั้นได้อ่านผลงานของ คุนิกิดะ โดบิโอะ⁶ (国木田独步 : Kunikida Doppo) นักเขียนของญี่ปุ่น และวิจารณ์ผลงานเรื่อง *คนกับโชคชะตา* (運命論者 ^{うんめいろんしゃ}) (*Fatalist*) (1903) ของโดบิโอะ โดยเทียบกับสตีเวนสัน ดังนี้

“ความรู้สึกของข้าพเจ้ายามเมื่อได้อ่าน *Fatalist* นั้นใกล้เคียงกับตอนอ่านงานของสตีเวนสัน... ผลงานของสตีเวนสัน มักเป็นแนวแฟนตาซี...”⁷

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่แน่ชัดว่าโซเซกินั้นได้อ่านงานของสตีเวนสัน นอกจากผลงานเรื่องนี้แล้ว โซเซกินั้นยังได้อ้างอิงเกี่ยวกับสตีเวนสัน ในงานเขียนอื่นๆ ของตัวเองเช่นกัน เช่นเรื่องผมเป็นแมว (*I am a Cat* 『わがはいねこ 吾輩は猫である』) (1905) หรือบทวิจารณ์วรรณคดี (*Bungaku Hyooron* 『ぶんがくひょうろん 文学評論』) (1907) ของเขา การอ้างอิงงานของสตีเวนสัน ในเรื่อง *อิทังซังมาเดะ* นี้ นอกเหนือไปจากนัยสำคัญเกี่ยวกับการสร้างภาพชายหนุ่มที่เต็มไปด้วยจินตนาการชอบไฟฟ้ประสบการณ์อันแปลกใหม่ นำจะมีความหมายอื่นแฝงอยู่ด้วย ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป

2. ความเชื่อมโยงกับเรื่อง *The New Arabian Nights*

ก่อนที่เรื่อง *อิทังซังมาเดะ* จะตีพิมพ์ออกมาประมาณปีครึ่ง ได้มีการแปลเรื่อง *The New Arabian Nights* ออกมาเป็นภาษาญี่ปุ่นในปีค.ศ. 1910 โดย วาคาทสึกิ ริ้น (若月紫蘭 : Wakatsuki Shiran) ซึ่งใช้ชื่อหนังสือว่า 『新亜刺比亜物語』 (ShinArabia Monogatari) จากระยะเวลาการตีพิมพ์ที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับคำโปรยที่โซเซกินั้นเขียนไว้ตอนแนะนำผลงานเรื่องนี้ว่า หลังจากท่างหายวงการงานเขียนไปนาน อยากเขียนอะไรที่สนุกๆ ให้กับผู้อ่าน โดยตัวเองตั้งใจว่าจะเขียนเป็นเรื่องสั้น หลายๆ เรื่องมารวมเป็นนวนิยายขนาดยาวเรื่องหนึ่ง ซึ่งรูปแบบการเขียนแบบนี้ ถ้าตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ คงจะสนุกไม่น้อย⁸ ทำให้นักวิจารณ์หลายท่านลงความเห็นว่โซเซกินั้นจะได้แนวโครงเรื่องที่นำเรื่องสั้นๆ มาประกอบกัน⁹ จาก *The New Arabian Nights* แต่ถ้าวัดลองอ่านเรื่อง *อิทังซังมาเดะ* แล้วโซเซกินั้นไม่ได้รับอิทธิพล นอกจากรูปแบบการเขียนแล้ว ในเรื่องของตัวละครชายหนุ่ม เททาโรยังมีลักษณะคล้ายกับเจ้าชายฟลอริเซล ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง *The New Arabian Nights* หลายประการ ซึ่งเรื่องย่อของ *The New Arabian Nights* มีดังนี้

เรื่อง *The New Arabian Nights* เป็นนวนิยายแนวสืบสวนที่รวมเรื่องสั้นหลายๆ ตอน ถือเป็นผลงานที่มีชื่อเสียงของสตีเวนสัน เรื่องแบ่งเป็นสองภาค และในแต่ละภาคแบ่งเป็นตอนย่อย โดย ภาคแรกมีชื่อว่า “The Suicide Club” มีตัวละครหลัก

⁵ 夏目金之助、『漱石全集 第七巻・彼岸過迄』、岩波書店、二〇〇二・十

⁶ คุนิกิดะ โดบิโอะ นักเขียนชาวญี่ปุ่นมีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1871-1908 ผลงานที่มีชื่อเสียงคือ (『武蔵野 : The Musashi Plain』) (1901)

⁷ 「独歩氏の作に低徊趣味あり」、『新潮』九巻一号、明治四十一年七月十五日

⁸ 『彼岸過迄』に就て

⁹ 夏目漱石、『彼岸過迄』、岩波書店、一九九八・六

คือเจ้าชายฟลอริเซล แห่งโบฮีเมีย ซึ่งพำนักอยู่กรุงลอนดอน พร้อมกับนายทหารคู่มือคือพันเอกเจอร์ลัดติน เจ้าชายฟลอริเซลมีความสนใจและใฝ่ฝันในเรื่องราวผจญภัยน่าตื่นเต้น ตอนย่อยในภาคนี้มี 3 ตอนคือ

1. “Story of the Young Man with the Cream Tarts” กล่าวถึงเจ้าชายฟลอริเซล กับพันเอกเจอร์ลัดติน นายทหารคู่มือ ผู้แสวงหาเรื่องราวผจญภัย ได้ไปค้นพบสมาคมลึกลับที่ชื่อว่า The Suicide Club เป็นสมาคมที่จัดการฆาตกรรมตามประสงค์ของชายหนุ่มที่เป็นสมาชิก ท้ายที่สุดเจ้าชายฟลอริเซล สามารถทำลายสมคมนี้นี้ลงได้ และส่งประธานสมาคม The Suicide Club ไปต่างประเทศ โดยมีน้องชายพันเอกเจอร์ลัดติน ติดตามตัวไปด้วย

2. “Story of the Physician and the Saratoga Trunk” น้องชายพันเอกเจอร์ลัดติน ถูกฆาตกรรม และศพถูกค้นพบในห้องของหนุ่มชาวอเมริกาชื่อ ไซลัส คิว สคัตตามอร์ โชคช่วยเมื่อเขาได้รับความช่วยเหลือจากนายแพทย์โนแอล แนะนำให้เขาเอาศพใส่กระเป๋าเดินทาง และเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าชายฟลอริเซล

3. “The Adventure of the Hansom Cab” กล่าวถึงนายทหารปลดเกษียณชาวอังกฤษชื่อแบรคเคนเบอร์รี่ ริช ค้นหาเรื่องราวการผจญภัย จนในที่สุดเขาได้เข้าร่วมกลุ่มกับ พันเอกเจอร์ลัดติน เพื่อช่วยเจ้าชายฟลอริเซล สังหารประธานสมาคม The Suicide Club จนทำการดังกล่าวสำเร็จในที่สุด

เนื้อเรื่องภาคหลังชื่อว่า “The Rajah’s Diamond” ในภาคนี้ก็แบ่งออกเป็น 4 ตอนย่อยคือ

1. “Story of the Bandbox” 2. “Story of the Young Man in Holy Orders” 3. “Story of the House with the Green Blinds” และ

4. “The Adventure of Prince Florizel and a Detective” เนื้อหาครั้งหลังนี้จะกล่าวถึงการผจญภัยตามหาเพชรของราชา มีตัวละครใหม่ๆ เพิ่มเข้ามาแต่ยังคงมีตัวละครหลักคือเจ้าชายฟลอริเซล ซึ่งเป็นผู้ที่ได้เพชรมาครอบครองและท้ายที่สุดต้องทิ้งเพชรที่ต้องคำสาปนั้นไป เรื่องน่าจะจบลงแค่นี้ ในตอนท้ายผู้บรรยายได้กล่าวถึงโชคชะตาของเจ้าชายไว้ว่า การที่เจ้าชายใช้ชีวิตไปกับการผจญภัยต่างๆ ทำให้พระองค์ไม่มีเวลาบริหารกิจการบ้านเมืองของราชวงศ์โบฮีเมีย ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ และทำการปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์ หลังจากนั้นเจ้าชายฟลอริเซล ได้เปิดร้านขายช็อกโกแลตเล็กๆ ในลอนดอน โดยที่ผู้บรรยายได้ไปเยี่ยมเจ้าชายบ้างในบางโอกาส

3. ความเชื่อมโยงระหว่างเจ้าชายฟลอริเซลและเทพาโร

ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า เรื่อง *อิกังซังมาเดะ* ได้รับแนวโครงเรื่องเป็นตอนสั้นๆ มาจากเรื่อง *The New Arabian Nights* นอกจากนั้นอีกจุดหนึ่งที่เป็นที่สนใจคือเนื้อเรื่องช่วงแรกที่เล่าเกี่ยวกับเทพาโรนั้นมีเนื้อหาในเชิงนวนิยายนักสืบ โดยเฉพาะตอนที่เทพาโรได้รับมอบหมายงานจากทางจุ ให้ไปสังเกตการเคลื่อนไหวของผู้ชายอายุประมาณ 40 ปี ที่มีจุดเด่นคือมีไฟกลางหน้าผาก (อยู่ในตอน “ป้ายจอตลอด” ตอนที่ 25-36) รวมทั้งเรื่องราวโรแมนติคแนวแฟนตาซีที่ปรากฏในช่วงนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากสตีเวนสันเช่นเดียวกัน¹⁰ แต่สิ่งที่ผู้เขียนให้ความสำคัญคือความคล้ายคลึงที่มีร่วมกันระหว่างตัวละครเทพาโรกับเจ้าชายฟลอริเซล และความหมายของ “การผจญภัย” ของตัวละครทั้งสอง

¹⁰ 吉田精一、「解説」、『漱石全集 第九卷 彼岸過迄』、角川書店、一九六一。

เคทาโรถูกบรรยายว่าเป็นชายหนุ่มที่มีความ
อยากรู้อยากเห็น เมื่อหน่วยในชีวิตประจำวันอันจำเจ
ปราศจากเรื่องราวน่าตื่นเต้น เมื่อได้ฟังประสบการณ์
อันพิลึกพิลั่นของโมริโมโตะ ประกอบกับการเป็นชาย
หนุ่ม แนวโรแมนติกด้วย ทำให้เคทาโรพยายาม
แสวงหาเรื่องราวการผจญภัยจากเมืองหลวงโตเกียว
เคทาโรเคยกล่าวกับชินางะ (“ป้ายจอดรถ” ตอนที่ 1)
ว่าอยากเป็นนักสืบ เพราะเขาต้องการศึกษาอีกด้าน
หนึ่งของมนุษย์ ความลึกลับของมนุษย์ และความ
ปรารถนาของเขาสัมฤทธิ์ผลเมื่อเขาได้รับจดหมาย
จากทางจิให้ไปติดตามสะกดรอยบุรุษผู้หนึ่ง

“งานที่เขาได้รับมอบหมายนั้น ช่างเป็นงาน
ที่โรแมนติคมากกว่าที่เขาจินตนาการไว้...เป็นครั้งแรก
ที่เคทาโรรู้สึกตัวเองเหมือนเป็นพระเอกที่กำลังสวม
บทบาทในนวนิยายสืบสวนอันเต็มไปด้วยอันตราย
นานัปการเลยทีเดียว...”

(“ป้ายจอดรถ” บทที่ 21 แปลโดยผู้เขียน)

ตอนต้นของเรื่อง *The New Arabian*
Nights ก็มีการแนะนำเจ้าชายฟลอริเซล ไว้ดังนี้

“ระหว่างที่พำนักอยู่ที่กรุงลอนดอน เจ้าชาย
ฟลอริเซลแห่งโบฮีเมียผู้ซึ่งไม่อาจหาใครเทียบเท่าได้นั้น
เป็นที่รักใคร่ของเหล่าประชาชนทุกหมู่เหล่า จากการ
ที่ทรงมีบุคลิกอันน่าชื่นชมและน้ำพระทัยอันประเสริฐ...
ถึงแม้ว่าโชคชะตาจะดลบันดาลให้พระองค์ทรงต้องใช้
ชีวิตเยี่ยงราชินิกุลผู้ถือกำเนิดมาจากตระกูลชั้นสูง
แต่เหนือสิ่งอื่นใด พระองค์ทรงมีปรารถนาอย่างแรง
กล้าที่อยากจะออกไปผจญภัย”

(Story of the Young Man with the Cream
Tarts แปลโดยผู้เขียน)

จะเห็นได้ว่าตัวละครชายหนุ่มทั้งสองคือ
เคทาโรและเจ้าชายฟลอริเซลต่างก็มีความปรารถนา
ในการที่จะได้พบเรื่องราวผจญภัยที่แตกต่างไปจาก
ชีวิตประจำวัน เคทาโรนั้นต้องการความพิลึกพิลั่น
ส่วนเจ้าชายฟลอริเซลนั้นได้ชักชวนพันเอกเจอร์ลัดติน
ปลอมตัวและออกไปผจญภัยในกรุงลอนดอนยามค่ำคืน
เป็นที่น่าสนใจก็คือตัวละครหลักอีกคนในเรื่อง *ฮิกังซัง*
มาเดะ คือชินางะ กลับไม่มีความกระหายอยาก
ผจญภัยเหมือนเคทาโร เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย
(งานนักสืบของเคทาโร) จบเพียงแค่ครั้งแรก อีกสิ่ง
ที่ต่างกันคือในเรื่อง *The New Arabian Nights* นั้น
นอกจากตัวเจ้าชายฟลอริเซลแล้ว ตัวละครชายหนุ่ม
คนอื่นที่ออกมาในช่วงหลังของเรื่อง ล้วนแล้วแต่มี
ความใฝ่ฝันชอบการผจญภัย¹¹ อาจกล่าวได้ว่า สิ่งหนึ่ง
ที่ชักพาตัวละครชายหนุ่มเข้าไปสู่เรื่องราวการผจญ
ภัยที่อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตก็คือ ความอยากรู้อยาก
เห็นของตัวละครนั่นเอง แม้ว่าเคทาโรชื่นชมในเรื่อง
ราวผจญภัย จนอยากจะมีประสบการณ์เช่นนั้นบ้าง แต่
เขาก็ถูกตัดทอนจากโมริโมโตะ ดังตอนที่ว่า

“เคทาโรพูดอย่างจริงจังว่า “ผมใฝ่ฝันว่า
อยากจะได้ลิ้มลองประสบการณ์หลากหลายอย่างคุณ
บ้าง แม้เพียงเสี้ยวหนึ่งก็ยินดี” พอโมริโมโตะได้ยิน
ดังนั้น เขายกมือขวาขึ้นโบกไปมาราวกับคนเมา
พร้อมกับกล่าวว่า “คิดแบบนั้นแย่มากตอนที่ยังหนุ่มๆ
จริงๆ แล้วคุณกับผมอายุก็ไม่ค่อยต่างกันเท่าไร
พวกคนหนุ่ม ชอบทำอะไรแปลกๆ ใหม่ๆ แต่พอทำ
เรื่องแปลกๆ ใหม่ๆ ไปแล้ว คราวนี้พอมานั่งคิดดูอีก
ที ก็จะคิดได้ว่าทำเรื่องบ้าอะไรลงไปนี่จริงๆ แล้วอย่า
ทำเลยน่าจะดีกว่า คุณยังหนุ่มแน่นมีโลกกว้างรอคอย

¹¹ ตัวละครนายทหารแบรคเคนเบอร์รี่ ริช ที่ออกมาในตอน “The Adventure of the Hansom Cab” นั้น แม้จะเป็นตัวละคร
วัยชรา แต่ว่ามีจุดร่วมกับตัวละครชายหนุ่มอื่นๆ คือรักในเรื่องราวการผจญภัย

อยู่ตรงหน้า เป็นในสิ่งที่คุณเป็นอยู่ แล้วคุณจะประสบความสำเร็จ มามัวแต่คิดแต่เรื่องผจญภัย ในช่วงเวลาสำคัญแบบนี้ คุณจะถูกหาว่าเป็นคนอกตัญญูต่อพ่อแม่ ” ”

(“หลังอาบนํ้า “ บทที่ 6 แปลโดยผู้เขียน)

ถึงแม้ว่าโมริโมโตะจะได้ผ่านประสบการณ์แปลกๆ มากมาย แต่เขาก็มิได้เห็นด้วยกับเคทาโร่ให้ทำในสิ่งที่เขาเคยทำ ท้ายสุดนักผจญภัยโมริโมโตะก็หลบหนีออกจากที่พัก และไปทำงานที่แมนจูเรีย ส่วนในเรื่อง *The New Arabian Nights* เมื่อได้ค้นพบว่า *The Suicide Club* เป็นสมาคมลับที่มีความอันตราย พันเอกเจอร์ลัดติน ได้เป็นห่วงความปลอดภัยของเจ้าชายฟลอริเซล และได้กล่าวทักท้วงดังนี้

“พันเอกเจอร์ลัดตินกล่าวด้วยใบหน้าอันซีดเผือด “ฝ่าบาท ข้าพระองค์อยากจะขอให้ทรงใคร่ครวญอีกสักครั้ง พระองค์ทรงมีความสำคัญไม่เพียงแต่พระสหายของพระองค์เท่านั้น แต่กับประเทศของเราด้วย... หากคำคินนี้ บังเกิดสิ่งเลวร้ายอันใดกับพระองค์จนไม่สามารถแก้ไขได้ ข้าพระองค์คงจะสูญเสียซึ่งความหวังในภายภาคหน้า ประเทศของเรากงจะล่มสลายมีแต่ความทุกข์โศกไปทั่วทุกหย่อมหญ้าอย่างแน่นอน” ”

(Story of the Young Man with the Cream Tarts แปลโดยผู้เขียน)

แต่เจ้าชายก็มิได้ทรงเชื่อตามที่พันเอกเจอร์ลัดตินพูดกลับยังเอาตัวไปพัวพันกับเรื่องราวในครั้งนี้จนเกือบจะเอาชีวิตไม่รอด โชคดีที่พันเอกเจอร์ลัดตินเข้าไปช่วยไว้ทันเจ้าชายจึงสามารถรอดพ้นจากอันตรายและมีเรื่องราวผจญภัยต่อไปได้ การกล่าวเตือนทั้งของโมริโมโตะและพันเอกเจอร์ลัดตินนั้น แสดงให้เห็นว่าตัวละครเคทาโร่และเจ้าชายฟลอริเซล ถูกเตือนสติให้คำนึงถึงหน้าที่ของตนเองที่พึงกระทำ สำหรับ

เคทาโร่ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยก็ควรจะใช้ความรู้ที่ตัวเองได้ร่ำเรียนมาประกอบอาชีพ จะเห็นได้ว่าหลังจากที่โมริโมโตะได้กล่าวตักเตือนแล้ว ก็ได้ถามไถ่ถึงเรื่องการหางานของเคทาโร่ ส่วนพันเอกเจอร์ลัดติน ก็ได้พยายามให้เจ้าชายได้ตระหนักถึงบทบาทของพระองค์ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองประเทศ เมื่อพิจารณาถึงเรื่องราวการผจญภัยของตัวละครเคทาโร่และเจ้าชายฟลอริเซล เคทาโร่ได้รับมอบหมายให้ไปติดตามพฤติกรรมของชายวัยกลางคนคนหนึ่งที่มีไฟอยู่กลางหน้าผาก ตรงบริเวณป้ายจอตลอดตรงโอกาวามาจิ (Ogawamachi 小川町) แต่เนื่องจากความเลินเล่อของเคทาโร่ ที่ไม่ตรวจสอบให้แน่ใจก่อนว่าป้ายจอตลอดโอกาวามาจิมีสองแห่ง ทำให้เขาไม่สามารถหาชายคนนั้นได้ในเวลากำหนด แต่เนื่องจากความอยากรู้อยากเห็นในตัวผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งภายหลัง เขาได้ทราบว่าชื่อชิโยโกะ (Chiyoko 千代子) ซึ่งเป็นบุตรสาวของทางจิเขาได้ลอบติดตามเธอไปจนได้พบกับเป้าหมายที่เขาต้องการและได้รู้ว่าที่แท้ชายคนนั้นก็คือมัทสึโมโตะผู้เป็นน้าของชินางะงานที่เคทาโร่คิดว่าเป็น “นวนิยายสืบสวน” และเหตุการณ์ับทสนทนา ระหว่างชายกลางคนกับหญิงสาวความจริงเป็นเพียงการพบปะทักทายกันของน้าและหลานสาวเท่านั้นและทั้งหมดนี้เป็นการจัดฉากขึ้นโดยทางจิ

“เมื่อถึงตอนนั้นแล้ว ประสบการณ์ที่ป้ายจอตลอด ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่สำหรับเคทาโร่อีกต่อไป เขาจะยกไหล่และยิ้มเจื่อนๆ ทุกครั้งเวลาชินางะพูดถึงเรื่องนี้ขึ้นมา ชินางะจะถามเขาอยู่บ่อยครั้งว่าทำไมถึงไม่เล่าให้เขาฟัง ส่วนเรื่องที่น่าของเขาที่อุจิชไวจิชอบอ่านเล่น ก็น่าจะเคยได้อินจากแม่ของเขาแล้ว ตัวอย่างก็มิให้เห็น... หลังจากที่ได้พบมัทสึโมโตะและได้ทราบเรื่องราวทั้งหมดแล้ว เขารู้สึกเงินอายทุกครั้งเวลาจะไปพบกับทางจิ ถ้าเป็นกรณีจำเป็นว่าต้องไปพบหน้าจริงๆ เขาจะเตรียมใจไปก่อน

และเมื่อไปพบทางจิกิหัวเราะออกมาเสียงดังอย่างที่เขาคาดคิดไว้...”

(“วันฝนตก” บทที่ 1 แปลโดยผู้เขียน)

ส่วนเรื่อง *The New Arabian Nights* เจ้าชายฟลอริเซล เมื่อเทียบกับเคทาโรแล้ว มีการพัวพันกับเหตุการณ์ผจญภัยที่ต้องเสี่ยงชีวิตอย่างแท้จริง ซึ่งเจ้าชายสามารถจัดการเรื่องราวต่างให้จบลงได้ด้วยดี ผู้อ่านทั่วไปอาจจะคาดเดาว่าเรื่องราวจะจบลง ด้วยการที่เจ้าชายฟลอริเซลเดินทางกลับประเทศและสืบราชบัลลังก์ต่อไป แต่ตอนท้ายของเรื่องนี้กลับจบลงดังนี้

“เนื่องจากเจ้าชายทรงพำนักอยู่ในต่างแดนเป็นเวลานาน มิได้ปกครองบ้านเมืองอย่างเต็มที่ เมื่อไม่นานมานี้ จึงถูกประชาชนปฏิวัติออกจากราชวงศ์โบฮีเมีย ปัจจุบันพระองค์ทรงเปิดร้านจำหน่ายชิการ์ตรงถนนรูเพิร์ต ผู้ลี้ภัยคนอื่นๆ ก็มักจะแวะมาเยือนที่ร้านนี้ ข้าพเจ้าเองก็ได้แวะเวียนไปสูบบุหรี่หรือไปพูดคุยที่นั่นบ้าง ส่วนเจ้าชายทรงนั้นทรงมีสงาราศีไม่ผิดเพี้ยนไปจากสมัยยังทรงครองอำนาจอยู่เลย”

(*The Adventure of Prince Florizel and a Detective* แปลโดยผู้เขียน)

จากการเป็น “ฮีโร่” สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ แต่แทนที่จะได้รับการชื่นชมหรือประสบความสำเร็จ กลับถูกปฏิวัติและถูกขับไล่ออกจากบ้านเกิดเมืองนอนของตน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการปกครองบ้านเมืองอันเป็นหน้าที่หลักที่เจ้าชายฟลอริเซล พึงกระทำ ทั้งเคทาโรและเจ้าชายฟลอริเซล ต่างแสวงหาซึ่งความแปลกใหม่ในชีวิตและเรื่องราวการผจญภัย แต่เมื่อได้ผ่านประสบการณ์เหล่านั้นมาแล้ว “การผจญภัย” กลับไม่ได้มีความหมายดังที่ได้คาดหมายไว้ทั้งคู่ต่างพบกับความล้มเหลว

และกลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริงอีกครั้งหนึ่ง จากบทส่งท้ายของเรื่องราวการผจญภัยเหล่านี้ ทำให้เราเห็นว่าผู้เขียนไม่ได้ใช้การผจญภัย ในแนวที่ทำให้เนื้อหาสนุกสนานเท่านั้น แต่ในอีกมุมหนึ่งได้แฝงการเสียดสี สะท้อนภาพชาชนหนุ่มที่ยึดติดกับโลกแฟนตาซีจนมากเกินไปจนทำให้ลืมนัยความหมายของการดำรงชีวิตอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง และยังตอกย้ำให้เห็นถึงความอ่อนแอของตัวละครชายหนุ่มที่ต้องประสบความล้มเหลวกับการที่ไม่พยายามปรับตัวให้เข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงอีกด้วย เมื่อมาถึง ณ จุดนี้ สามารถกล่าวเพิ่มเติมได้ว่า โซเซคินอกจากจะได้รับอิทธิพลจากโครงเรื่องนวนิยายของ สตีเวนสันแล้ว ยังได้รับแนวความคิดเรื่อง “การผจญภัย” ของเรื่อง *The New Arabian Nights* มาใช้ในแนวเสียดสีอีกด้วย

4. บทวิจารณ์แนวการเขียนวรรณคดีเรื่อง *ฮิกังซังมาเดะ* ของโซเซคิ

โซเซคิได้เขียนผลงานเรื่อง *ฮิกังซังมาเดะ* ต่อจากเรื่อง *มง คุงุ* (*The Gate*) (1910) เป็นเวลาปีกว่า สืบเนื่องจากอาการป่วยเป็นโรคแผลในกระเพาะเรื้อรัง โดยเขาได้เขียนบทนำของเรื่องนี้ไว้ใน 「『彼岸過迄』に就て」 (*Higansugimade ni tsuite*) เนื้อหาแบ่งเป็นการกล่าวขอโทษต่อผู้อ่านที่ผลิตผลงานออกมาช้า เนื่องมาจากสุขภาพไม่อำนวย และดังได้กล่าวในตอนก่อนหน้านี้ โซเซคิมีการกล่าวถึงลักษณะโครงเรื่องรวมทั้งความหมายของชื่อเรื่องของผลงานเรื่องนี้ในบทนำนี้ด้วย ประเด็นที่น่าสนใจคือข้อความที่โซเซคิได้กล่าวว่า

“กล่าวกันตามความจริง ข้าพเจ้าไม่ใช่กลุ่มนักเขียนแนววรรณชาตินิยมหรือแนวสัญลักษณ์ และยิ่งไม่ใช่กลุ่มนีโอโรแมนติกที่เราได้ยินบ่อยๆ ในช่วงนี้...เพียงแต่ข้าพเจ้ามีแนวคิดเป็นของตัวเอง トラバド

ที่ข้าพเจ้ายังเป็นตัวข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะไม่ข้องเกี่ยวกับแนวธรรมชาตินิยม แนวสัญลักษณ์ หรือแม้กระทั่งกลุ่มนีโอโรแมนติก”

(แปลโดยผู้เขียน)

ข้อความนี้ทำให้เราเห็นจุดยืนของโซเซกิในการเขียนผลงานเรื่องนี้ชัดเจนขึ้น แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเคทาโรในช่วงแรก ตั้งแต่ที่เขาได้พบกับโมริโมโตะ เป็นการเปิดเรื่องโดยให้ความรู้สึกที่กำลังจะมี “เรื่องราวผจญภัย” เกิดขึ้น จนกระทั่งเขาได้รับมอบหมาย “งานหนักสับ” จากทางจิ และมีการใช้ไม้เท้าของโมริโมโตะเป็นเหมือนเครื่องหมายในการนำโชคต่างๆ หรือการที่เคทาโรไปฟังหมอคูเพื่อช่วยทำนายโชคชะตา (“ป้ายจอตลอด” ตอนที่ 17-19) ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งการใช้คำบรรยายบ่อยครั้งกับตัวละครเคทาโร ไม่ว่าจะเป็นคำว่า “ผจญภัย”, “จินตนาการ”, “ความแปลกประหลาด” หรือ “ดินแดนต่างถิ่น¹²” ล้วนแล้วแต่ทำให้เรื่องมีบรรยากาศเหมือนเป็นนวนิยายแฟนตาซีแนวโรแมนติก แต่เมื่ออ่านถึงบทส่งท้ายของการผจญภัยอันล้นหลามของ

เคทาโรแล้ว ทำให้เห็นว่าไม่มีการผจญภัยอย่างที่เคทาโรเฝ้ามองในเรื่องนี้ ท้ายที่สุดเคทาโรก็ได้ค้นพบว่าเรื่องราวผจญภัยที่ตัวเองจินตนาการไว้ เป็นเพียงเรื่องราวการเล่นแบบเด็กๆ เท่านั้น¹³ การที่สร้างเนื้อหาให้รู้สึกถึงบรรยากาศนวนิยายแนวโรแมนติกแต่กลับล้อเลียนตัวละครนั้นๆ โดยการเปิดเผยเรื่องราวที่แท้จริงว่าไม่มีเรื่องราวการผจญภัยนั้น ทำให้เห็นถึงสายตาวិพากษ์วิจารณ์ของผู้เขียนต่อนวนิยายแนวโรแมนติก

บทสรุป

ด้วยเหตุผลที่ยกมาข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเคทาโรมิได้มีบทบาทเป็นเพียงแค่ “ผู้รับฟัง” เรื่องราวต่างๆ เท่านั้น แต่มีความสำคัญทัดเทียมพอกับชินางะ และโซเซกิได้ใช้ตัวละครเคทาโร เพื่อเสียดสีนวนิยายแนวเรื่องโรแมนติก และสะท้อนให้เห็นภาพชายหนุ่มผู้มีอารมณ์เพื่อฝันที่ต้องล้มเหลวกับการผจญภัยที่ตัวเองวาดฝันไว้¹⁴ และในท้ายที่สุดแล้วก็ต้องกลับมาเผชิญความจริงกับสังคมที่น่าเบื่อหน่ายต่อไป

¹² มาจากเรื่องราวของโมริโมโตะ ตอนที่เขาย้ายไปทำงานที่แมนจูเรีย

¹³ ข้อความข้างต้นมาจากตอน “บทสรุป”

¹⁴ นวนิยายที่มีแนวเรื่องที่โชคชะตาของนักผจญภัยต้องจบลงด้วยความล้มเหลวนั้น สามารถพบได้ในงานเขียนของ คุนิคิเด โดโปะ เช่นกันในเรื่อง (『非凡なる凡人』: Hibonaru Bonjin) (1903)

Reference

- 桶谷秀昭. (1983). 「日常と新淵—『門』・修善寺の大患・『彼岸過迄』」. 『夏目漱石論』. 河出書房新社.
- 夏目金之助. (2002). 『漱石全集 第七巻・彼岸過迄』. 東京: 岩波書店.
- 夏目金之助. (1996). 『漱石全集・第二十五巻』. 東京: 岩波書店.
- 夏目漱石. (1998). 『彼岸過迄』. 東京: 岩波書店.
- 南條竹則、坂本あおい (訳). (2007). 『新アラビア夜話』. 東京: 光文社.
- 松元寛. (1991). 「『彼岸過迄』から『行人』へ」. 玉井敬之, 坪内稔典編『漱石作品論集成【第八巻】・彼岸過迄』. おうふう.
- 三好行雄 編. (1990). 『別冊國文學 夏目漱石事典』. 東京: 學燈社.
- 吉田精一. (1961). 「解説」. 『漱石全集・第九巻 彼岸過迄』. 東京: 角川書店.
- Kingo Ochiai, Sanford Goldstein. (1985). *To the Spring Equinox and Beyond*. Tokyo: Charles E. Tuttle.
- Edwin M. Eigner. (1966). *Robert Louis Stevenson and Romantic Tradition*. Princeton New Jersey: Princeton University Press.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Kingo Ochiai, Sanford Goldstein. (1985). *To the Spring Equinox and Beyond*. Tokyo. Charles E. Tuttle.
- Edwin M. Eigner. (1966). *Robert Louis Stevenson and Romantic Tradition*. Princeton New Jersey. Princeton University Press.

บทความ

- 桶谷秀昭. (1983). 「日常と新淵—『門』・修善寺の大患・『彼岸過迄』」. 『夏目漱石論』.
- 松元寛. (1991). 「『彼岸過迄』から『行人』へ」. 『漱石作品論集成 【第八巻】・彼岸過迄』.